

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่เกิดขึ้นมนุษย์ย่อมจะหาวิธีการเพื่อขจัดข้อโต้แย้งให้หมดสิ้นไป ซึ่งหากคู่กรณีสามารถตกลงกันได้ก็จะสามารถขจัดข้อพิพาทให้สิ้นสุดลงโดยง่ายและรวดเร็ว บนพื้นฐานที่คู่กรณียอมรับว่าตนได้รับความเป็นธรรม แต่ในกรณีที่ไม่สามารถตกลงกันได้ก็จำเป็นที่จะต้องหาวิธีการเพื่อให้ได้รับความเป็นธรรมที่ดีที่สุด โดยการหาคนกลางทำหน้าที่เป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท ด้วยเหตุนี้จึงได้วิวัฒนาการไปสู่ระบบศาลในเวลาต่อมา และเพื่อให้การอำนวยความยุติธรรมในระบบศาลมีความเหมาะสมและยุติธรรมเพียงพอแก่คู่กรณีทุกฝ่าย จึงได้มีการคิดค้นหาวิธีการเพื่อรับรองกำหนดสิทธิหน้าที่ของบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องที่เรียกว่า "วิธีพิจารณาความ" (procedure)

แนวความคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความที่สนับสนุนต่อกระบวนการยุติธรรมที่ดีนั้นมีอยู่หลายประการ แต่ที่มุ่งคุ้มครองคู่ความให้ได้รับโอกาสอย่างเสมอภาคกันในการต่อสู้คดีนั้น มีชื่อว่า "หลักฟังความสองฝ่าย" (Audi alteram partem)¹ หรือที่มีความหมายตามรากศัพท์ตรงกับภาษาอังกฤษว่า "Hear the other side" หรือ "Hear both sides" หมายถึง การฟังความจากอีกฝ่ายหนึ่งหรือการฟังความสองฝ่ายก่อนการตัดสินคดี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ห้ามมิให้ศาลหรือองค์กรตุลาการอื่นผู้มิหน้าทีวินิจฉัยตัดสินคดีจัดทำคำพิพากษาหรือคำสั่งซึ่งอาจมีผลกระทบต่อสิทธิของบุคคลอื่น ก่อนที่จะได้ให้สิทธิได้รับฟังและให้โอกาสแก่เขาในอันที่จะชี้แจงแสดงเหตุผล

หลักฟังความสองฝ่ายเป็นหลักวิธีพิจารณาที่มีความสำคัญและถือว่าเป็นหลักประกันความยุติธรรมในคดีแพ่ง โดยมีขอบเขตกว้างขวางมาก มิได้จำกัดอยู่เพียงเฉพาะการเป็นหลักสำหรับรับฟังความหรือการฟังข้อเท็จจริงของศาลในการสืบพยาน แต่ยังประกอบไปด้วยหลักการย่อยหลาย

---

¹ หลักฟังความสองฝ่าย (Audi alteram partem) หรือ หลักการโต้แย้งหรือคัดค้านต่อผู้คดีเป็นหลักที่มีแนวความคิดดั้งเดิมมาตั้งแต่กฎหมายโรมันที่เรียกว่า "andiatum et altera par" เป็นหลักพื้นฐานของกระบวนการพิจารณาทุกประเภทและเป็นหลักประกันของกระบวนการยุติธรรมที่เป็นระเบียบเรียบร้อย ในประเทศอังกฤษเรียกหลักการนี้ว่า "Right to be heard" และในประเทศฝรั่งเศสเรียกว่า "la principe de la contradiction" (ดู วรรณชัย บุญบำรุง, หลักและทฤษฎีของอนุญาโตตุลาการ เปรียบเทียบกับกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2548), หน้า 82.)

ประการเพื่อคุ้มครองสิทธิของคุณในการดำเนินกระบวนการพิจารณาครอบคลุมตั้งแต่ขั้นเริ่มต้นคดีไปจนถึงการจัดทำคำพิพากษา² เช่น เมื่อเริ่มฟ้องคดีคุณย่อมมีสิทธิได้รับทราบข้อกล่าวหาและมีสิทธิโต้แย้งคัดค้านข้อกล่าวหาในระยะเวลาอันสมควร ก่อนการสืบพยานคุณจะมีสิทธินำเสนอพยานหลักฐานและรับทราบถึงพยานหลักฐานที่ใช้อ้างอิงของคุณอีกฝ่ายหนึ่งในเวลาอันสมควร และเมื่อศาลพิพากษาคดีคุณย่อมมีสิทธิได้ทราบถึงเหตุผลเพื่อประโยชน์ในการอุทธรณ์โต้แย้งคัดค้านในอนาคต ภายใต้หลักฟังความสองฝ่ายศาลมีหน้าที่ต้องจัดการควบคุมดูแลให้คุณความทุกฝ่ายสามารถใช้สิทธิโต้แย้งต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน และจะต้องป้องกันไม่ให้คุณความฝ่ายหนึ่งดำเนินคดีไปในลักษณะที่จะทำให้คุณความอีกฝ่ายหนึ่งไม่สามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ ในขณะที่กฎหมายกำหนดหน้าที่ให้แก่คุณความจะต้องจัดการให้คุณความอีกฝ่ายหนึ่งได้รับสิทธิที่พึงมีตามหลักการดังกล่าว โดยไม่กระทำการใดๆ อันมีลักษณะเป็นการรบกวนขัดสิทธิ นอกเหนือไปจากการใช้สิทธิตามหลักฟังความสองฝ่ายเช่นเดียวกัน

หลักฟังความสองฝ่ายมีความสำคัญต่อวิธีพิจารณาทั้งปวงด้วยเหตุผลที่สำคัญอย่างน้อยที่สุด 2 ประการด้วยกัน คือ ประการแรกเหตุผลความจำเป็นในเรื่องการทำคำพิพากษา เนื่องจากคำพิพากษาที่ดีและมีประสิทธิภาพย่อมเป็นผลที่เกิดขึ้นมาจากการเผชิญหน้ากันของคุณความในคดีโดยวิธีการนำข้ออ้างหรือข้อต่อสู้ตลอดจนพยานหลักฐานต่างๆ มาแสดงต่อหน้าศาลโดยอิสระ กรณีจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่คุณความทุกฝ่ายจะต้องมีสิทธิและโอกาสที่จะได้ทราบถึงข้ออ้างหรือข้อต่อสู้ตลอดจนพยานหลักฐานต่างๆ ของคุณความอีกฝ่ายหนึ่ง และมีโอกาสโต้แย้งต่อสู้ทุกประเด็นของคดีที่ได้มีการพิจารณากัน เพื่อให้ศาลสามารถเข้าถึงข้อเท็จจริงที่ดีที่สุด และสามารถประมวลผลได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์นำมาซึ่งคำพิพากษาที่ถูกต้องแม่นยำ³

ส่วนเหตุผลประการที่สอง ได้แก่ การที่หลักฟังความสองฝ่ายเป็นหลักการที่ตอบสนองต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (la dignite – humaine) นับตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา แนวความคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ก่อให้เกิดหลักการที่สำคัญและการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในระบบวิธีพิจารณาความหลายเรื่องโดยเฉพาะในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของคุณความในการดำเนินคดี ระบบวิธีพิจารณาแบบดั้งเดิมยึดถือว่าคุณความมีสถานะเป็นเพียง

² เรื่องเดียวกัน

³ วรณชัย บุญบำรุง, “หลักทั่วไปของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแห่งในประเทศฝรั่งเศส,” วารสารนิติศาสตร์ 30, 1 (มีนาคม 2543): 105.

วัตถุ (object) แห่งวิธีพิจารณาความ ซึ่งหมายความว่าคู่ความไม่มีสิทธิและหน้าที่ใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณา นอกเสียจากการรอรับคำตัดสินจากผู้พิพากษาแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

แต่เมื่อแนวคิดเรื่องหลักศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ปรากฏขึ้นได้มีการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดดังกล่าวไปอย่างสิ้นเชิง โดยแนวคิดตามหลักศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เชื่อว่ามนุษย์เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถจึงมีสิทธิเสรีภาพที่จะปกป้องตนเองจากภัยอันตรายทั้งปวงได้ ดังนั้นมนุษย์จึงมิใช่เป็นเพียงวัตถุ (object) แห่งกระบวนการพิจารณา หากแต่มีสถานะเป็นประธาน (subject) แห่งวิธีพิจารณาความที่มีความสามารถในการที่จะร่วมมือกับศาลเพื่อค้นหาความจริงที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายตนในการต่อสู้คดีได้

ด้วยเหตุผลและความสำคัญดังที่กล่าวมานี้ทำให้หลักฟังความสองฝ่ายได้รับการยอมรับว่าเป็นหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความที่เป็นหลักประกันความยุติธรรมที่ดีที่สุด ดังนั้น ในประเทศต่างๆ ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศจึงได้กำหนดรับรองหลักความสองฝ่ายไว้ทั้งในกฎหมายสูงสุดและกฎหมายลายลักษณ์อักษรที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาความต่างๆ นอกจากนั้นหลักการนี้ยังได้รับการรับรองไว้ในระดับสากล เห็นได้จากบทบัญญัติในมาตรา 6 วรรคหนึ่ง ของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (The European Convention on Human Rights) มาตรา 8 และ มาตรา 10 ของคำปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ (Universal Declaration of Human Rights) และมาตรา 14 อนุมาตรา (1) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR))

โดยหลักทั่วไป หลักฟังความสองฝ่ายนั้นจะละเมิดมิได้เพราะการละเมิดหรือฝ่าฝืนต่อหลักฟังความสองฝ่ายนำมาซึ่งผลร้ายแก่วิธีพิจารณาความอย่างน้อย 2 ประการ คือ ประการแรก ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันหรือก่อให้เกิดความได้เปรียบเสียเปรียบกันในการดำเนินคดี เพราะกติกากองการดำเนินคดีแห่งนั้นวางอยู่บนพื้นฐานในเรื่องการสืบพยานหลักฐาน การถูกลิดรอนโอกาสตามหลักฟังความสองฝ่ายย่อมทำให้โอกาสในการนำสืบพยานหลักฐานไม่เท่าเทียมกันซึ่งในที่สุดอาจนำมาซึ่งการแพ้คดี และประการที่สองทำให้การจัดทำคำพิพากษาของศาลขาดความถูกต้องแม่นยำ (accuracy) เพราะเมื่อคู่ความขาดโอกาส กระบวนการได้มาซึ่งข้อเท็จจริงของศาลซึ่งมีที่มาจากการโต้แย้งต่อสู้ของคู่ความย่อมมีความเบี่ยงเบนและไม่ครบถ้วน ทำให้การจัดทำคำพิพากษาอาจจะไม่ถูกต้องหรือไม่สมบูรณ์

ผลร้ายทั้งสองประการนับว่าเป็นผลที่ร้ายแรงมากถึงขั้นที่อาจจะทำให้คู่ความไม่เชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมและไม่ยอมรับในความศักดิ์สิทธิ์ของคำพิพากษา ดังนั้น ในประเทศต่างๆ จึงถือ

ว่าการละเมิดต่อหลักฟังความสองฝ่ายเป็นเรื่องที่ถือว่ามีความร้ายแรงอย่างยิ่งและการละเมิดต่อหลักฟังความสองฝ่ายจึงก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณา เช่น

ประเทศอังกฤษ ถือว่าหลักฟังความสองฝ่ายเป็นหลักกฎหมายทั่วไปซึ่งการละเมิดต่อหลักการนี้ย่อมส่งผลให้กระบวนการพิจารณาเป็นโมฆะ (void) หรือถูกเพิกถอนได้ (voidable)⁴

ประเทศสหรัฐอเมริกา ถือว่าหลักฟังความสองฝ่ายเป็นส่วนหนึ่งของหลักกระบวนการยุติธรรมแห่งกฎหมาย (due process of law) ซึ่งมีผลสำคัญว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งใดที่กระทำลงโดยฝ่าฝืนต่อหลักฟังความสองฝ่ายย่อมไม่มีผลผูกพันคู่ความให้ต้องปฏิบัติตาม⁵

ประเทศฝรั่งเศส การละเมิดต่อหลักฟังความสองฝ่ายมีผลทำให้กระบวนการพิจารณาไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น แนวคำพิพากษาของศาลเกี่ยวกับกรณีศาลตัดสินบังคับเอากับบุคคลที่ไม่ได้ถูกเรียกให้มาศาลตามแบบที่กฎหมายกำหนดมีผลเป็นโมฆะ (nullité)⁶

และในประเทศไทยกระบวนการพิจารณาที่ฝ่าฝืนต่อหลักฟังความสองฝ่ายเป็นกระบวนการที่อาจถูกเพิกถอนได้ตามมาตรา 27 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าหลักฟังความสองฝ่ายจะเป็นหลักประกันความยุติธรรมที่ดีและการละเมิดต่อหลักฟังความสองฝ่ายจะนำมาซึ่งผลร้ายดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น แต่ในความเป็นจริงแล้วในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่ง การยึดถือหลักฟังความสองฝ่ายอย่างเคร่งครัดเด็ดขาด อาจไม่ได้สนับสนุนให้เกิดความยุติธรรม นอกจากนั้นในบางสถานการณ์ การยึดถือต่อหลักฟังความสองฝ่ายอย่างเคร่งครัดยังอาจก่อให้เกิดความไม่ยุติธรรมในคดีได้ด้วย เช่น เมื่อคู่ความไม่ให้ความร่วมมือเข้าร่วมการดำเนินกระบวนการพิจารณา หรือเมื่อคู่ความก่อให้เกิดความวุ่นวายขึ้นในการดำเนินกระบวนการ

---

⁴ S.A.de' Smith, "The Right to a hearing in English in English Administrative Law," In Havard Law Review 68 (Febuary 1955), 582, อ้างถึงใน ชัยยุทธนา วงศ์วานิช, "หลักการฟังคู่กรณีทุกฝ่ายในกฎหมายอังกฤษและกฎหมายไทย," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ.2541), หน้า 30-33.

⁵ Gene R. Shreve and Peter Raven-Hansen. Understanding Civil Procedure. 2nd ed. (New York: Matthew Bender, 1994), p 89.

⁶ วรรณชัย บุญบำรุง, "หลักทั่วไปของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งในประเทศฝรั่งเศส," หน้า 106.

พิจารณา หรือเมื่อคู่ความดำเนินกระบวนการโดยไม่สุจริตฯ เป็นเหตุให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาเกิดหยุดชะงักหรือไม่สามารถดำเนินกระบวนการต่อไปได้ ฉะนั้น เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม หลักฟังความสองฝ่ายจึงควรผ่อนคลายความเคร่งครัดลงได้เมื่อมีเหตุผลอันสมควร

อนึ่ง สิ่งที่ต้องระลึกลูกอยู่เสมอก็คือ ไม่ว่าจะเกิดเหตุอันสมควรอย่างไรก็ตาม แต่โดยลักษณะของการยกเว้นต่อหลักการนี้ ย่อมมีผลเป็นการยกเว้นสิทธิต่อสู้คดีซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติในการเข้าสู่ความยุติธรรมของมนุษย์ ดังนั้น การยกเว้นต่อหลักฟังความสองฝ่ายจึงต้องกระทำอย่างรอบคอบรัดกุม และคำนึงถึงผลกระทบและสัดส่วนความเสียหายที่คู่ความได้รับเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ยังจะต้องมีมาตรการเยียวยาสำหรับคู่ความฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากการยกเว้นหลักเช่นนั้นให้ได้รับโอกาสต่อสู้คดีอย่างเป็นทางการอีกทางหนึ่งด้วย ตัวอย่างเช่น การอนุญาตให้จำเลยที่ขาดนัดยื่นคำให้การโดยสุจริตมีโอกาสได้รับการพิจารณาคดีใหม่อีกครั้งหนึ่ง หรือการอนุญาตให้จำเลยที่ศาลมีคำสั่งห้ามการจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินชั่วคราวก่อนฟ้องมีโอกาสร้องขอต่อศาลให้ยกเลิกคำสั่งดังกล่าวได้ในภายหลัง เป็นต้น

สำหรับในประเทศไทย หลักฟังความสองฝ่ายถือได้ว่าเป็นหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความเก่าแก่ที่ได้รับการยอมรับนับถือสืบทอดกันมาอย่างยาวนานตั้งแต่สมัยสุโขทัย ดังปรากฏตามถ้อยความในจารึกของพ่อขุนรามคำแหงตอนหนึ่งที่ว่า “ในปากปศุมีกระดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หัน ไพร่ฝานาปกกลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความเจ็บท้องข้องใจ มักจักกล่าวถึงเจ้าถึงขุนปไร่ ไปลักนดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยื่น เรือเมื่อถาม สอนความแก่มันด้วยชื่อ ไพร่เมืองสุโขทัยนี้ จึงชม”⁷ ซึ่งแสดงถึงการทำหน้าที่ตุลาการของพระมหากษัตริย์ โดยเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นโจทก์จะไปร้องทุกข์ด้วยการยื่นกระดิ่งและพระมหากษัตริย์จะทรงมีพระราชวินิจฉัย โดยการให้คู่ความทั้งสองฝ่ายมาเล่าเหตุการณ์ที่พิพาทกันต่อหน้าพระองค์ และหลักการนี้ได้ดำรงอยู่ในกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของไทยในทุกยุคสมัยโดยเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพการเมือง สภาพสังคม และวัฒนธรรม และในปัจจุบันหลักฟังความสองฝ่ายได้กลายเป็นหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งที่สำคัญและได้รับการกำหนดรับรองไว้ทั้งในรัฐธรรมนูญและในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

---

⁷ สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย สาขาวิชานิติศาสตร์, ระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ หน่วยที่ 1-7, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544), หน้า 14.

แต่เดิมกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งของประเทศไทยยึดถือหลักฟังความสองฝ่ายอย่างไม่เคร่งครัด เพราะหลักวิธีพิจารณาความดั้งเดิมเชื่อว่าคู่ความมีสถานะเป็นเพียงวัตถุแห่งกระบวนการพิจารณา คู่ความจึงไม่มีสิทธิใดๆ ในด้านการดำเนินกระบวนการพิจารณา นอกเสียจากการรื้อรับฟังคำตัดสินของศาลและรื้อรับโทษหรือได้รับการยกเว้นโทษตามที่ศาลกำหนด จนกระทั่ง เมื่อวัฒนธรรมกฎหมายของชาติตะวันตกพร้อมกับแนวความคิดด้านกฎหมายวิธีพิจารณาความสมัยใหม่ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทย หลักฟังความสองฝ่ายจึงได้รับการยกสถานะขึ้นเป็นหลักพื้นฐานด้านวิธีพิจารณาความที่มีคุณค่าและได้รับการยอมรับอย่างเคร่งครัดมากขึ้น

แต่ทว่า ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา เป็นที่เห็นได้ชัดว่าข้อยกเว้นต่อหลักฟังความสองฝ่ายได้เพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยมีสาเหตุมาจากแนวคิดในการแก้ไขปัญหาความล่าช้าและความไม่สุจริตของคู่ความในการดำเนินคดี ตัวอย่างเช่น หลักการใหม่เกี่ยวกับการพิจารณาโดยขาดนัดตาม พ.ร.บ.แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (ฉบับที่ 19) พ.ศ.2543 ที่กำหนดให้ศาลสามารถพิพากษาให้โจทก์ชนะคดีได้ทันทีโดยไม่ต้องทำการสืบพยาน หากศาลพิจารณาว่าคำฟ้องของโจทก์มีมูลและไม่ขัดต่อกฎหมาย หรือการกำหนดให้โจทก์สามารถขอคุ้มครองชั่วคราวก่อนการยื่นคำฟ้องได้ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ และข้อกำหนดคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ.2540 หรือแนวความคิดเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่มที่จะนำมาใช้แก้ไขเพิ่มเติมกระบวนการพิจารณาคดีแพ่ง ซึ่งสมาชิกกลุ่มเกือบจะไม่มีสิทธิในวิธีพิจารณาเพราะถือว่าเป็นสิทธิของผู้แทนกลุ่มเท่านั้นในการดำเนินคดีแทน

ข้อยกเว้นของหลักฟังความสองฝ่ายที่เพิ่มมากขึ้นเหล่านี้ก่อให้เกิดประเด็นคำถามมากมายเกี่ยวกับความเป็นธรรมและความเหมาะสมของข้อยกเว้นดังกล่าวว่า มีความเหมาะสมที่จะดำรงอยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของไทยหรือไม่ เพราะหากไม่มีความเหมาะสมเพียงพอส่งผลร้ายต่อกระบวนการยุติธรรมของไทย แต่ถ้าหากข้อยกเว้นดังกล่าวมีเหตุผลอันสมควรพร้อมทั้งมีมาตรการเยียวยาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมต่อคู่ความทุกฝ่ายอย่างแท้จริง ข้อยกเว้นเช่นนั้นย่อมมีประโยชน์และมีคุณค่า และสามารถที่จะยึดถือเป็นแม่แบบในการกำหนดกระบวนการพิจารณาที่มีลักษณะยกเว้นต่อหลักฟังความสองฝ่ายในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ดังนั้น วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาถึงหลัก ทฤษฎี และข้อยกเว้นของหลักฟังความสองฝ่ายในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทย โดยศึกษาเปรียบเทียบกับหลักและข้อยกเว้นของหลักฟังความสองฝ่ายในต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฝรั่งเศส เพื่อศึกษาวิเคราะห์ว่าข้อยกเว้นของหลักฟังความสองฝ่ายในกฎหมายวิธีพิจารณา

ความแพร่หลายของประเทศไทยในปัจจุบันมีความเหมาะสม และมีเหตุผลอันสมควรเพียงพอต่อการยกเว้นหลักฟังความสองฝ่ายหรือไม่ โดยในบทที่ 1. จะกล่าวถึงบทนำความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา บทที่ 2. จะศึกษาวิเคราะห์ถึงหลักและทฤษฎีที่เกี่ยวกับหลักฟังความสองฝ่าย สิทธิของคู่ความตามหลักฟังความสองฝ่าย และพัฒนาการความเป็นมา รวมถึงรายละเอียดของหลักฟังความสองฝ่ายและข้อยกเว้นของหลักฟังความสองฝ่ายในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทย ในบทที่ 3. ศึกษาวิเคราะห์ถึงความเป็นมาและสาระสำคัญของหลักฟังความสองฝ่ายและข้อยกเว้นในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทย ประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศฝรั่งเศส บทที่ 4. ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับต่างประเทศ โดยเน้นหนักในข้อยกเว้นของหลักฟังความสองฝ่ายเพื่อค้นหาเหตุผลและความเหมาะสมของข้อยกเว้นในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทย และบทที่ 5. ได้แก่ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงหลักฟังความสองฝ่ายซึ่งเป็นหลักและทฤษฎีเกี่ยวข้องกับสิทธิและโอกาสในการโต้แย้งต่อสู้คดีของคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่ง และสิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆ ที่คู่ความพึงได้รับภายใต้หลักการดังกล่าว
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงพัฒนาการ ความเป็นมา และการรับรองของหลักฟังความสองฝ่ายในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทยและในต่างประเทศ
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ถึงข้อยกเว้นและเหตุแห่งการยกเว้นหลักฟังความสองฝ่ายในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทยและต่างประเทศ รวมทั้งมาตรการเยียวยาเพื่อความเป็นธรรมตามหลักฟังความสองฝ่าย

3. ขอบเขตการวิจัย

1. ศึกษาวิเคราะห์ถึงหลักและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักฟังความสองฝ่ายและสิทธิขั้นพื้นฐานต่างๆ ที่คู่ความพึงได้รับในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่ง
2. ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับพัฒนาการ ความเป็นมา และการรับรองของหลักฟังความสองฝ่ายในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งของประเทศไทยและในต่างประเทศ
3. ศึกษาวิเคราะห์ถึงข้อยกเว้นและเหตุแห่งการยกเว้นหลักฟังความสองฝ่ายในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในประเทศไทยและต่างประเทศ

4. สมมติฐานการวิจัย

หลักฟังความสองฝ่ายที่ใช้ในประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยจากการยึดถือหลักอย่างไม่เคร่งครัดในอดีตมาเป็นการให้ความเคร่งครัดมากขึ้น แต่ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาหลักการนี้กลับมีข้อยกเว้นมากขึ้น ซึ่งการใช้ข้อยกเว้นของหลักฟังความสองฝ่ายอย่างไม่เหมาะสมย่อมทำให้คู่ความไม่ได้รับความยุติธรรมในการดำเนินคดี

5. วิธีการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ทำการศึกษาและค้นคว้าแบบวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) กล่าวคือ เก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าวทั้งภาษาไทยและภาษา ต่างประเทศ ในรูปแบบของหนังสือ บทความทางกฎหมาย ตีบทกฎหมาย ตลอดจนเอกสารการประชุมร่างกฎหมายและนำข้อมูลเหล่านั้นมาศึกษาและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงหลักและทฤษฎีเกี่ยวกับหลักฟังความสองฝ่ายซึ่งเป็นหลักกฎหมายดั้งเดิมแห่งกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่มีความสำคัญในการต่อสู้คดีของคู่ความและสิทธิขั้นพื้นฐานตามหลักฟังความสองฝ่ายที่คู่ความพึงได้รับในการดำเนินคดี
2. ทำให้ทราบถึงประวัติ ที่มาและพัฒนาการของการใช้หลักฟังความสองฝ่ายทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศ
3. ทำให้ทราบถึงข้อยกเว้นของหลักฟังความสองฝ่ายในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและมาตรการเยียวยาความเพื่อความเป็นธรรมตามหลักฟังความสองฝ่าย
4. ทำให้ทราบถึงแนวคิดและเหตุผลในการยกเว้นหลักฟังความสองฝ่ายเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง